

ימי לימוד תנ"ך

לאורה של תורת ארץ ישראל

לע"נ סיון דבורי בן בשט ז"ל

הפרהסיה הציבורית - בין זמרי לפנחס

הרב מנחם מן

1. (א) וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל־בנות מואב: (ב) ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן: (ג) ויצמד ישראל לבעל לבעל פעור ויחראף ה' בישראל:
(ד) ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש וישב חרון אף ה' מישראל: (ה) ויאמר משה אל שפטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור:
2. (ו) והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בכים פתח אהל מועד:
(ז) וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו: (ח) ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקר את שניהם את איש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל: (ט) ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אָלף: פ
3. (י) וידבר ה' אל משה לאמר: (יא) פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: (יב) לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום: (יג) והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל:
4. (יד) ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעני: (טו) ושם האשה המכה המדינית כזבי בת צור ראש אמות בית אב במדין הוא: (טז) וידבר ה' אל משה לאמר: (יז) צרור את המדינים והפיתם אותם: (יח) כי צררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחתם המכה ביום המגפה על דבר פעור:

א] הסכמה שבשתיקה - חטא ציבורי

סנהדרין דף פב עמוד א

הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא, אמרו לו: הן דנין דיני נפשות, ואתה יושב ושותק? מה עשה - עמד וקיבץ עשרים וארבעה אלף מישראל, והלך אצל כזבי, אמר לה: השמיעי לי! - אמרה לו: בת מלך אני, וכן צוה לי אבי: לא תשמעי אלא לגדול שבהם. אמר לה: אף הוא נשיא שבט הוא, ולא עוד אלא שהוא גדול ממני, שהוא שני לבטן והוא שלישי לבטן. תפשה בבלוריתה, והביאה אצל משה. אמר לו: בן עמרם! זו אסורה או מותרת? ואם תאמר אסורה - בת יתרו מי התירה לך? נתעלמה ממנו הלכה, געו כולם בבכיה, והיינו דכתיב והמה בכים פתח אהל מועד.

משנה שכיר במדבר פרשת בלק

בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת ישראל. - אם מקרבים לאיש חוטא כזה אז יש סכנה בזה להכלל, ונעשה עלבון גדול לתורה ומעורר ח"ו קטרוג, והוא כאב לב גדול לכל מבין עד כמה גורם שפלות התורה. וזה היא המעשה כאן, "והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית", היינו שהוא בא וחילל את השם במדינית הלז, ועוד קרבו אותו את המדינית יחד ולא רחקו אותו, וגרם עלבון גדול של תורה, ועל זה המה בוכים, ועל כן הרהיב עצמו פנחס לקנא קנאת השם לתקן עלבון הגדול שנעשה ע"י אותו הרשע.

ספרי במדבר פרשת בלק פיסקא קלא

לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בוכים פתח אהל מועד נענה פנחס באותה שעה ואמר אין אדם כאן שיהרגו ויהרגו! היכן הם אריות גור אריה יהודה (בראשית מט ט) דן גור אריה (דברים לג כב). התחיל צווח! כיון שראה שהיו הכל שותקים - עמד מתוך סנהדרין שלו ושמט את הרומח והניחה בפונדתו והיה מסתמך במקלו והולך...

מדרש תנחומא פרשת בלק

ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם וגו' רבי יודן אמר ראשי העם תלה על שלא מיחו.

ספורנו במדבר פרשת פינחס פרק כה פסוק יא

בתוכם - שעשה נקמתי לעיני כולם כדי שבראותם זה ולא ימחו יכופר על אשר לא מיחו בפושעים ובזה השיב את חמתי מעליהם:

ימי לימוד תנ"ך

לאורה של תורת ארץ ישראל

לע"נ סיון דבורי בן בשט ז"ל

עקידת יצחק

ואני דנתי על זה פעמים רבות לפניהם ולפני גדוליהם והסברתי להם, שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש מבית ישראל, בסתר ושלא לדעת הרבים וברשות ב"ד חטאת יחיד הוא. אמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו דעת הרבים והדת נתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו הנה הוא זמה ועון פלילי וחטאת הקהל כלו. ולא נתן למחילה אם לא בפורענות הקהל כמו שהיה בבני בנימן על השתתפם בעון והוא היה עון סדום כמו שביארנו. שהם ובתי דינין שלהם הסכימו שלא להחזיק יד עני ואביון. ולכן הוא טוב ומוטב שיכרתו או ישרפו או יסקלו החטאים ההם בנפשותם, משתעקר אות אחד מהתורה בהסכמת הרבים. ומי שלא יקבל זה בדעתו אין לו חלק בבינה ונחלה בתורת אלהית.

ב] העונש על חטא ציבורי - רבינו בחיי במדבר פרק כה

"השיב את חמתי.... ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי", ולא כליתי אחד מישראל. נמצאת למד שהשבת החמה גרמה קיומן של ישראל, שאלמלא כן היו כלין. ביאורי אגדות ע"ז ד"א - חרון אף - העושה רושם שמגלה כעסו לחוץ לראם ולהוכיחם לדרך הישר... חימה - בפנימיות.

ג] ההצלה - תקון התודעה הציבורית

שיחות הרצ"ה לפרשת פנחס

רק פנחס היה ראוי לכך. אם כי היו שם גדולים וקדושים. לא היה שם אחד הראוי ל"מציאה" זו של "קנאים פוגעים בו". רק בפנחס אנו פוגשים קנאות אמיתית לשם ה', מתוך העדה, מתוך תורה.

עקידת יצחק במדבר שער פג - פרשת פנחס

וכבר כתבנו טעם השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם - כי היה ראוי שתסתלק החמה מעליהם בכלל, יען המצא בתוכם מי שנתעורר אל קנאת השם ית' על השיעור ההוא ולזה ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי.

שפת אמת פנחס תרל"א

בקנאו את קנאתי בתוכם - שלא יצא מכללותם חס ושלום... רק הכניס המעשה בכלל ישראל, ועשה רק להראות שאף שחטאו בני ישראל, עם כל זה יש בהם מי שינקום, ובזה שככה חמת המלך.

ד] דבר ה' ביחס לחשד שהמחאה מגיעה מנפש מקולקלת

ספרי במדבר פרשת בלק פיסקא קלא

בא לו שבטו של שמעון אצל שבטו של לוי אמר לו וכי בן בתו של פוטי הזה מבקש לעקור שבט אחד מישראל. וכי אין אנו יודעים בן מי הוא. כיון שראה המקום שהכל מזלזלים בו - התחיל מייחסו לשבח שנא' פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל כהן בן כהן קנאי בן קנאי משיב חימה בן משיב חימה השיב את חמתי מעל בני ישראל.

רש"י במדבר פרק כה פסוק יא

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן - לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן;

רש"י הירש במדבר פרק כה פסוק יב

הגשמת ההרמוניה העליונה של השלום נמסרה כאן מידי ה' דוקא לאותה רוח ולאותה פעילות - שחדלי מעש, חסרי מחשבה ושכחי חובה המתעטפים באיצטל של "רודפי שלום" - אוהבים לקרוא לה "הפרעה לשלום" ומגנים אותה בשל כך. "שלום" הוא נכס יקר ואדם חייב להקריב לו את הכל, את כל זכויותיו ואת כל נכסיו; אך לעולם אל יקריב לו את זכויותיהם של אחרים ולעולם אל יקריב לו את זכויות הטוב והאמת האלוהית. שלום אמת בין הבריות תלוי בשלום כולם עם ה'. מי שמעז להיאבק עם אויבי הטוב והאמת האלוהית, הרי בעצם מאבקו זה הוא מלוחמי ברית השלום בארץ. מי שכובש את פניו בקרקע למען השלום המדומה עם הבריות ומניח להם לעורר מדנים עם ה', הרי בעצם אהבת השלום שלו הוא נעשה חבר לאויבי ברית השלום בארץ. לא אדישות ההמונים, אף לא דמעת הכאב שניגרה בחוסר מעש בפתח המשכן, אלא מעשהו האמיץ של פינחס הוא שהציל את העם והשיב לו את השלום עם ה' ותורתו ועל ידי כך החזיר על כנו את היסוד לשלום אמת.

ימי לימוד תנ"ך

לאורה של תורת ארץ ישראל

לע"נ סיון דברי בן בשט ז"ל

ה) דבר ה' ביחס לתפקידי הכהן

רש"י במדבר פרק כה פסוק יג

פינחס שנולד קודם לכן ולא נמשח, לא בא לכלל כהונה עד כאן. וכן שנינו בזבחים לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי:

רש"ר הירש ויקרא פרק כב פסוק ט

הכהן מקבל את לחם קיומו ושומר עליו כעל קודש-... למרות התלות שבקיומם ייצגו את התורה בעצמאות ללא תלות, בלא מורא ובלא משוא פנים; ייצגו את התורה בעם, ואם יהא צורך בדבר - גם כנגד העם; כי לא לשם כך ניתן להם לחמם מידי האומה - למען ינהגו בגמישות ויענו אמון לכל משוגותיה וחולשותיה; אלא העם ימצא בהם את מייצג התורה - אפילו כנגד עצמו; כי המובחר שבמין האנושי - שהיה גם בחיר הלויים - אמר על שבטו: "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת - אחיו לא הכיר ואת - בן לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו" (דברים לג, ט).

ו) חשיבות נקיון התודעה הציבורית

אור החיים במדבר פרשת פינחס פרק כה פסוק יז

ונראה לפרש בהעיר למה צוה ה' מצוה זו שלא בזמנה, כי מצינו שאחר כך הוצרך ה' לצוות לומר (ל"א ב') נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים. הא למדת כי מאמר זה לא היה בזמן הנקמה? אכן נתכוון ה' במאמר זה לתקנתם של ישראל, לפי שכל אשר יטעום טעם חטא הטבעי השולט באדם שלא לרצונו, לו יהיה שלא טעמו אלא בבחינת החושב-קשה הוא להפרידו... צרור את המדיינים... ובאמצעות מחשבה זו תהיה מתרחקת תאות העבירה מהם... והוא מאמר הכתוב כאן צרור את המדיינים... על דבר פעור אשר החטיאו אתכם בעבודה זרה ועל דבר כזבי וגו' שגרמו לכם להכשל בזנות.

ז) חולשה בתודעה הציבורית ביחס לצניעות- מחלישה במלחמה

ספרי במדבר פרשת מטות פיסקא קנז

הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם, מה היה דבר בלעם אמר להם אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם. שמא מרובים אתם מן המצריים שנאמר בהם ויקח שש מאות רכב בחור (שמות יד ז) אלא בואו ואני נותן לכם עצה מה תעשו אלהיהם של אלו שונא זימה הוא העמידו להם נשיכם ובנותיכם לזימה והם שטופים בזימה ואלהיהם שולט בהם שזה כלל שכל זמן שישראל עושים רצונו הוא נלחם להם שנאמר ה' ילחם לכם. ובזמן שאין עושים רצונו כביכול הוא נלחם בם שנאמר ויהפך להם לאויב והוא נלחם בם. ולא עוד אלא שעושין את הרחמן אכזרי שנא' היה ה' כאויב בלע ישראל.